

Franciska no Moliano izmeklēšanas protokols 1312. gadā. Liecinieku nopratināšana par notikumiem Livonijā 13.–14. gadsimta mijā / No latīņu valodas tulkojis, priekšvārdu un komentārus sarakstījis Ēvalds Mugurēvičs. – Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2010. – 455 lpp.: il.

Pateicoties prof. Dr. hist. Ēvalda Mugurēviča tulkojumam, mūsu lasītājiem beidzot kļuvis pieejams viens no būtiskākajiem Latvijas vēstures avotiem, kas sniedz arī vērtīgu informāciju par 13. un 14. gs. Eiropas civilizāciju visdažādākajos aspektos, protams, Livonijas kontekstā. Šāds materiāls ārkārtīgi nepieciešams, lai, balstoties uz rakstītajiem avotiem, ļautu latviešu lasītājiem vērtēt mūsu vēsturi ne tikai no daiļliteratūras vai politizētām pasakām. Ņemot vērā mūsu kaimiņu igauņu un lietuviešu panākumus Baltijas viduslaiku vēstures avotu tulkošanā un interpretēšanā, tas ir arī solis, lai atgūtu iekavēto.

Pirmkārt jau pats avota autors – Dievmātes katedrāles Lānā (*Laon*, Francijā) domkungs Francisks no Moliano, kurš speciāli tiek sūtīts uz Livoniju, ļauj saprast mūsu reģiona ciešo integrētību Eiropas politiskajās un kultūrvēsturiskajās norisēs jau no 13. gadsimta beigām, ņemot vērā, ka šī katedrāle ir viena no viscēlākajām Francijas gotiskajām katedrālēm līdzās Parīzes Dievmātes katedrālei, Amjēnas, Reimsas un Šartras katedrālei.

Izmeklēšanas un nopratināšanas cēlonis bija Vācu ordeņa Livonijas atzarojuma asais konflikts ar Rīgas arhibīskapu un Rīgas pilsētu, kas kulmināciju sasniedza 14. gadsimtā – garīgajiem bruņinieku ordeņiem nelabvēlīgā laikā (atcerēsimies templešus).

Franciska no Moliano vadītā nopratināšana vērsta pret Vācu ordeni un tā Livonijas atzarojumu, apsūdzot ordeņbrāļus visdažādākajos grēkos un pārkāpumos, kas ļauj paskatīties uz Latvijas pagātni citām acīm, saprotot, ka tā nav “apspiesto vietējo” un “svešzemju apspiedēju” vēsture, bet gan ļoti sarežģīta un komplicēta Eiropas vēstures sastāvdaļa, kurā apdraudētie un ieguvēji bija visi Livonijas iedzīvotāji. Galu galā ne jau “senlatviešiem”, bet Vācu ordeņa bruņiniekiem Rīgas

arhibīskaps gatavoja templeišu likteni, visvairāk kārojot tos ar pāvesta akceptu sadedzināt uz sārta, ja vien tas būtu iespējams.

Neskatoties uz avota tendenciozitāti, tas atsedz daudzus Baltijas vēstures slāņus, par kuriem politiskā un ekonomiskā vēsture parasti nerunā. Viens no tādiem, piemēram, ir Vācu ordeņa locekļu pagānisms, vismaz apsūdzība zilēšanā, nākotnes pareģošanā, mirušo sadedzināšanā utt. Kaut gan šeit var būt vairāki iebildumi, minētās norises atspoguļojas arī citos, pat Vācu ordeni slavinošos avotos, piemēram, "Atskaņu hronikā". Arī šo apsūdzību kaislīgā noliegšana no ordeņa puses liek domāt, ka nebija "dūmi bez uguns". Tas liek pārvērtēt katoļticības garantu pasaules uzskatu, saprotot, ka viduslaiku cilvēka mentalitātē visā Eiropā bija līdzīga un mūsu senči šeit nebija izņēmums.

Franciska no Moliano izmeklēšanas protokols ir svarīgs militārās vēstures avots, kurā izklāstīta ordeņa veiktā cietokšņu un pilsētu aplenkšanas un ieņemšanas taktika, vasaļu un kājnietu loma ordeņa karaspēkā utt.

Avots svarīgs arī Rīgas pilsētas vēsturei. Tajā atspoguļoti tirdzniecības sakari un svarīgākās preces, pašapgāde, pilsētas aizsargmūru izvietojums, plūdu apdraudējums un pat informācija, kurai būtu ievērojama nozīme no klimata vēstures viedokļa (par ledus sastrēgumiem pilsētas mūru augstumā).

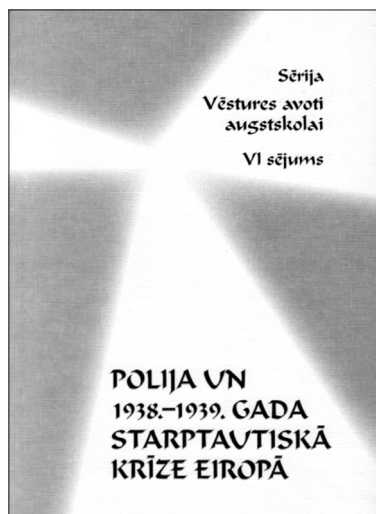
Vienlaikus Franciska no Moliano izmeklēšanas protokols ir liecība par dažādo mūku ordeņu (dominikāņu, franciskāņu, cisterciešu) nozīmi Baltijas reģiona procesos.

Pavisam būtiska nozīme Ēvalda Mugarēviča tulkotajam materiālam ir no Latvijas vēstures interpretācijas viedokļa – attiecībā uz vietējo iedzīvotāju un to apdzīvoto zemju svaru Livonijas izveidē un pretrunīgajos likteņos. Sevišķi tas jūtams, lasot par zemgaļiem. Zemgaļi un Zemgale šeit minēti tik bieži, ka nevilšus pat liekas, ka tas ir Franciska no Moliano izmeklēšanas protokola centrālais jautājums. Mēs redzam, cik svarīga pāvesta kūrījai bija vietējo zemju integrācija Romas katoļu baznīcas sfērā. Protokolā tiek uzsvērts, ka tikai konflikta ar Vācu ordeni rezultātā sākotnēji kristietību pieņēmušie zemgaļi atkal no tās atkrituši. Zemgaļi nav tikai cietēji – viņi ir aktīvi politiski spēlētāji, mainot izvēli starp Livoniju un Lietuvu. Mēs, piemēram, uzzinām par viņu sūtņiem Romas kūrījā. Vienā izmeklēšanas protokola daļā zemgaļu valdnieks Namejs pat minēts kā kristīts karalis (*rex*). Neatkarīgi no nepierādāmā Nameja kristīšanās fakta šī informācija liek domāt, ka, līdzīgi savulaik Mindaugam, arī viņš bijis atvērts dažādām savas varas nostiprināšanas iespējām, izvēloties situācijas noteiktu politisku konjunktūru. Lai vai kā, 14. gadsimtā Livonija un Lietuva ir noformējušies politiski spēki, kur daudz ko mainīt vairs nav iespējams.

Var visur nepiekrīst Ē. Mugarēviča priekšvārdā, protokola vērtējumā un komentāros piedāvātajai vēstures interpretācijai, taču galvenais, ka avots ir piedzīvojis zinātnisku izdevumu, tālākais jau ir lasītāju rokās. Varbūt zināmas problēmas šeit ir ar tautu, zemju un vietu nosaukumu tulkojumu, kas varēja būt unificēts ("Letu zeme" vai "Letijas zeme");

“Gdaņska” vai “Danciga” u.c.). Neskatoties uz minētajām piezīmēm, kopumā jāsecina, ka latviešu lasītāji ir ieguvuši svarīgu materiālu savai identitātes apziņai, kultūrvēstures izziņai un redzeslauka paplašināšanai. Galvenais, lai mūsdienu garīgi nabadzīgajā situācijā viņiem būtu interese par šiem jautājumiem!

Kaspars Kļaviņš

Polija un 1938.–1939. gada starptautiskā krīze Eiropā / Sast., tulkojis, komentējis Ēriks Jēkabsons. – Rīga: LU, 2010. – 288 lpp. (Sērija “Vēstures avoti augstskolai”, VI sēj.)

Nacionālajā historiogrāfijā bieži netiek pieminēta LU Vēstures un filozofijas fakultātes Vēstures nodaļas mācībspēku sagatavotā avotu sērija “Vēstures avoti augstskolai”. Tas ir saprotami, jo arī pats sērijas nosaukums to reprezentē kā metodisku palīglīdzekli studentiem noteiktu Eiropas un Latvijas vēstures procesu un periodu izpratnē. Ņemot vērā, ka 20 gadu garumā vēstures mācīšanai augstskolās nav sagatavota neviena (!) mācību grāmata,¹ šādas sērijas iznākšana viennozīmīgi jāvērtē pozitīvi, cerot, ka nākotnē to papildinās arī vēstures mācību grāmatu sērija.

Recenzēt šādus izdevumus var, raugoties uz tiem kā uz metodisku materiālu kopumu vai kā uz zinātnisku izdevumu. Par metodiskajiem līdzekļiem tos nosaukt tomēr būtu grūti, jo sērijā iznākušajos darbos²

¹ Kā piemēru var ņemt augstskolas “Turība” sagatavoto mācību grāmatu jurisprudences studentiem un tai piesaistīto avotu krājumu. Sk.: *Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture*. – Rīga, 2006; *Ārvalstu tiesību vēstures avoti* / Sast. V. Blūzma, S. Osipova, G. Zemītis. – Rīga, 2007.

² Sk.: *Vara un valsts pāreja no viduslaikiem uz jaunajiem laikiem: problēmas atspoguļojums 14.–17. gadsimta sacerējumos* / Sast. V. Kļava. – Rīga, 2002. (Sērija “Vēstures avoti augstskolai”, I sēj.); *Baltijas valstis starp Vāciju un PSRS (1920–1934)* / Sast. J. Keruss. – Rīga, 2003. (Sērija “Vēstures avoti augstskolai”, II sēj.); *Cilvēks, vara un politika Senajā Grieķijā: avotu teksti sengrieķu vēstures un kultūras izpētei* / Sast.